

Recent onderzoek naar Groenknolorchis: 20.000 exemplaren in Nederland!

Arnout-Jan Rossenaar

In 2001 heeft Anne Bolier van de Hogeschool Delft bij FLORON onderzoek gedaan naar het recente voorkomen van Groenknolorchis (*Liparis loeselii*) in Nederland. Groenknolorchis is een belangrijke aandachtsoort van het Landelijk Meetnet Flora Aandachtsoorten. De soort staat bovendien op de Europese Habitatrichtlijn als soort van communautair belang, waarvan de aanwijzing van speciale beschermingszones door de overheid vereist is.

Groenknolorchis gaat overal in haar Europese verspreidingsgebied achteruit. Hoewel de soort bij ons zeldzaam is, heeft Nederland een bijzondere positie in Europa doordat ons land enkele grote populaties herbergt. In Groot-Britannië, Duitsland, Frankrijk en België is de soort veel zeldzamer. Groenknolorchis staat in Nederland op de Rode lijst van bedreigde en kwetsbare vaatplanten in de categorie bedreigd. Rond 1935 kwam de soort nog naar schatting in 189 kilometerhokken voor. Uit het onderzoek van Anne Bolier is gebleken dat de soort recent (1995-2001) voorkomt in 104 km-hokken. De soort is uit Oost-Nederland verdwenen, waar Groenknolorchis voorkwam in beekdalgraslanden die onder invloed stonden van mineraalrijk grondwater.

Het zwaartepunt van de huidige verspreiding ligt in de laagveengebied (62 km-hokken). Daarnaast komt de soort voor in natte duinvalleien (32 km-hokken) en in Zeeland op zandplanten in het voormalige getijdengebied (10 km-hokken). In totaal groeien er in Nederland ongeveer 20.000 exemplaren, waarvan de helft op de Waddeneilanden, met name op Texel en Terschelling. De populatiegrootte in natte duinvalleien kan als gevolg van de wisselende waterstand sterk fluctueren. In laagveenmoerassen heeft de soort zijn belangrijkste verspreidingsgebied in De Wieden en de Weerribben, hoewel de omvang van de populaties hier gering is. Ook in de laagveenmoerassen in West-Nederland komt Groenknolorchis in kleine aantallen voor. Recent is de soort verschenen in de Oude venen in Friesland, het Naardermeer en in de Ankeveense plassen. De soort staat in alle laagveenmoerassen sterk onder druk doordat nieuw habitat (jonge verlandingsvegetaties) ondanks inspanningen van terreinbeheerders maar in beperkte mate ontstaat.

Wel verdwijnen er veel geschikte groeiplaatsen door voortschrijdende successie, ontwikkeling van moerasbos, verdroging en verzuring. Ook uit natte duinvalleien kan de soort op termijn verdwijnen, omdat de soort gebonden is aan jonge kalkrijke stadia. Door specifieke beheer- en herstelmaatregelen kan het habitat langer geschikt blijven en hersteld worden. Positieve ontwikkelingen doen zich voor op enkele verzoetende zandplaten in de Zeeuwse Delta. Extra aandacht voor de populatieontwikkeling en het beheer van de groeiplaatsen van Groenknolorchis is vereist om de belangrijke positie van Nederland voor deze internationaal beschermde soort voor Nederland te waarborgen.

1. R. van der Meijden, B. Odé, C.L.G. Groen, J.P.M. Witte & D. Bal, 2000. Bedreigde en kwetsbare vaatplanten in Nederland. Basisrapport met voorstel voor de Rode Lijst. *Gorteria* 26: 85-208.